

Y Pwyllgor Iechyd a Gofal Cymdeithasol

HSC(4)-15-12 papur 6

Ymchwiliad i ofal preswyl i bobl hŷn – Ymweliad â Datblygiad Llys Enfys Linc Care (26 Ebrill 2012)

Cefndir

1. Fel rhan o'r ymchwiliad i ofal preswyl i bobl hŷn, bu aelodau'r Pwyllgor Iechyd a Gofal Cymdeithasol ar ymweliad â datblygiad Llys Enfys Linc Care yn Llanisien, Caerdydd (26 Ebrill 2012).
2. Yn ystod yr ymweliad cyfarfu aelodau'r Pwyllgor â chynrychiolwyr o blith staff Llys Enfys a Linc Cymru. Diben yr ymweliad oedd:
  - gweld – a dysgu mwy am – y model byw'n annibynnol a fabwysiadwyd yn Llys Enfys; a
  - dysgu mwy am y cymysgedd o wasanaethau sy'n cael eu darparu drwy ddull tai integredig Llys Enfys, gan gynnwys cymorth a gofal personol, tai gwarchod ar gyfer pobl hŷn, a chymorth a llety arbenigol ar gyfer pobl â dementia ac oedolion ifanc anabl.
3. Bu'r cyfleuster yn Llys Enfys yn weithredol ers 2012. Yn ystod yr ymweliad cyfarfu'r Aelodau a nifer o'r preswylwyr presennol.
4. Mae'r papur hwn yn crynhoi'r pwyntiau allweddol a gododd yn ystod ymweliad y Pwyllgor.

Datblygiad Llys Enfys

Byw'n annibynnol a'r cymysgedd o wasanaethau

5. Eglurodd cynrychiolwyr Linc Cymru wrth yr Aelodau fod cynllun byw'n annibynnol Llys Enfys yn galluogi pobl hŷn i **fyw'n ddiogel ac yn annibynnol yn eu cartrefu eu hunain**, tra'u bod yn elwa o becynnau cymorth a gofal personol ar y safle. Gellir addasu'r holl becynnau gofal a chymorth fel y mae anghenion y preswylwyr yn newid a gellir eu darparu ar eu cyfer yn eu cartrefi eu hunain.
6. Dywedwyd wrth y Pwyllgor fod y cynllun yn cynnwys 102 o **fflatiau annibynnol**, gyda chymysgedd o lety 1 ystafell wely ac, yn bennaf 2 ystafell wely. Mae 124 o breswylwyr yn byw yn Llys Enfys ar hyn o bryd, 60% mewn fflatiau deiliadaeth unigol a'r 40% sy'n weddill mewn fflatiau deiliadaeth ddwbl. Dywedodd staff Llys Enfys wrth y Pwyllgor fod penderfyniad gofalus wedi'i wneud i ddarparu mwy o fflatiau 2 ystafell wely nag o fflatiau 1ystafell wely er mwyn sicrhau y gall teulu ymweld ac aros, ac i barhau i fod yn hyblyg ar gyfer newidiadau demograffig yn y dyfodol (e.e pobl hŷn yn edrych ar ôl rhieni hyd yn oed yn hŷn

neu fel arall). Mae ystafelloedd gwely ar gyfer gwesteion, yn ychwanegol at y rheini yng nghartrefi pobl, hefyd ar gael ar y safle.

7. Cafodd y fflatiau eu cynllunio i **fodloni anghenion yr amrywiol lefelau o gymorth**, gan gynnwys:
  - 60 fflat ar gyfer darpariaeth gofal ychwanegol, 7 o'r rheini wedi'u cynllunio a'u haddasu ar gyfer pobl hŷn sy'n colli'u cof neu sy'n dioddef o dementia ;
  - 8 fflat ar gyfer oedolion ifanc anabl; a
  - 34 fflat ar gael i bobl hŷn eu rhentu.
8. Mae sefydliad penodedig ar gael ar y safle i ddarparu gofal personol i'r rheini sy'n cael eu hasesu ac sy'n bodloni meini prawf cymhwyster y cyngor. Cafodd datblygiad Llys Enfys ei gynllunio er mwyn caniatáu i'r gofal ar y safle gael ei addasu fel y mae anghenion y preswylwyr yn newid. Mae hyn gyda'r bwriad o sicrhau **nad yw newid yn anghenion cymorth a gofal personol yn gorfod golygu o angenrheidrwydd, newid ffordd o fyw neu gyfeiriad preswylwyr**. Mae ystafelloedd ymgynghori hefyd ar gael i'w defnyddio gan weithwyr iechyd proffesiynol a phreswylwyr.

Cyfleusterau a gweithgareddau

9. Ymwelodd yr Aelodau â'r amrywiol gyfleusterau sydd ar gael ar y safle gan gynnwys y siop, y golchdy, y siop trin gwallt a'r lolfa gymunedol, y bwyty a'r ardd. Darperir y cyfleusterau hyn er mwyn sicrhau y gall y preswylwyr gynnal eu hannibyniaeth heb orfod gadael yr adeilad, a gallant ddefnyddio **cymysgedd o wasanaethau** fel y bydd eu hangen.
10. Mae pob llawr yn cynnwys ystafell **weithgaredd** ar gyfer unrhyw breswylwyr sy'n dymuno defnyddio cyfleusterau o'r fath – dangoswyd un ystafell i'r Aelodau lle'r oedd y preswylwyr wedi codi arian i brynu bwrdd pŵl. Dywedwyd wrthym hefyd fod gan Lys Enfys Bwyllgor Cymdeithasol gweithgar sy'n trefnu nifer o ddiwyddiadau rheolaidd. Mae'r preswylwyr hefyd yn weithgar o ran cynllunio a chynnal a chadw'r ardd mewn cydweithrediad â chontractwr garddio penodedig.
11. Dywedwyd wrth yr Aelodau hefyd am y cysylltiadau bywiog y mae Llys Enfys a'i phreswylwyr yn eu cynnal â'r **gymuned leol**. Cynhaliwyd cyfarfodydd ynglŷn â pharc lleol yn ardal gymunedol Llys Enfys, a bu'r preswylwyr yn weithgar iawn gyda'r ymgyrchu dros lwybr bws yn yr ardal. Yn fwy eang, mae Llys Enfys hefyd yn cynnal cyfarfodydd a sgysiau ar gyfer nifer o sefydliadau'r trydydd sector gyda'r nod o wella gwybodaeth, ymwybyddiaeth a dealltwriaeth preswylwyr o gyflyrau fel dementia.

Problemau synhwyraidd, cof a symudedd

12. Eglurodd staff Linc Care hefyd fod cydweithio rhwng RNIB Cymru a Chymdeithas Alzheimer's wedi sicrhau bod cynllun a dyluniad yr adeilad yn **ymarferol i denantiaid â phroblemau synhwyraidd, symudedd neu iechyd meddwl**.

13. Dangoswyd i aelodau'r Pwyllgor fod yr holl arwyddion wedi'u darparu mewn Braille ar gyfer preswylwyr â phroblemau golwg, ac roedd gan bob llawr yn yr adeilad thema lliw clir i gyfyngu ar y dryswch i'r rheini â phroblemau synhwyrdd neu gof. I'r rheini â symudedd cyfyngedig, roedd canllawiau ar gael drwy'r adeilad a darperir ystafell bwrpasol i breswylwyr adael eu cadeiriau a'u hoffer symudedd mewn amgylchedd diogel heb aflonyddu ar eu cartrefi eu hunain. Roedd ystafelloedd ymolchi a gynorthwyr hefyd ar gael o fewn Llys Enfys ynghyd â chortyn argyfwng ym mhob ystafell ym mhob fflat rhag ofn bod angen cymorth ar frys.

14. Mae saith o fflatiau o fewn datblygiad Llys Enfys wedi'u cynllunio a'u haddasu ar gyfer pobl hŷn sy'n **colli'u cof neu sy'n dioddef o dementia**. Mae'r rhain yn cynnwys synwryddion drws a llawr yn ogystal ag offer a all rybuddio staff o ddŵr sy'n gorlifo neu ddigwyddiadau eraill tebyg.

Ailalluogi

15. Dywedwyd wrth y Pwyllgor, o brofiad gwaith Linc Cymru yn Llys Enfys, fod llawer (os nad y rhan fwyaf) o'r preswylwyr yn canfod fod angen llai o ofal a chymorth arnynt, ar ôl iddynt sefydlu yno, nag a fyddai wedi digwydd yn y gymuned. Roedd y staff yn awyddus i bwysleisio nad oedd heneiddio, o angenrheidrwydd, yn golygu mwy o ddibyniaeth, ac y gall unigolion adennill iechyd a gallu, yn ogystal â'u colli.

Staffio a hyfforddi

16. Dywedwyd wrth yr Aelodau fod Llys Enfys yn cael ei reoli gan staff Linc Care tra bod y gwasanaethau gofal yn cael eu darparu drwy ddarparwr penodedig ar y safle.

17. Dywedwyd wrth y Pwyllgor fod staff Linc Care sy'n gweithio ar y safle yn cael **hyfforddiant rheolaidd** gyda rhai'n dilyn hyfforddiant penodol mewn cyflyrau fel dementia.

Ariannu

18. Dywedwyd wrth yr Aelodau fod yr arian cyfalaf ar gyfer datblygiad Llys Enfys wedi'i ddarparu drwy **gyfuniad o grant tai cymdeithasol (56%) a chyllid preifat (44%)**. Mewn perthynas â'r elfen cyllid preifat, roedd 10 o'r 102 fflat wedi'u hariannu gan gronfeydd Linc Care gyda'r gweddill wedi'u codi ar y farchnad.

19. Mae'r **Ffioedd** i breswylwyr yn amrywio, yn dibynnu ar anghenion gwahanol y preswylwyr. Mae trefniant tâl integredig ar waith lle gellir talu cyfran o ffioedd y preswylwyr drwy unrhyw fudd-dal tai neu gyllid awdurdod lleol y gallant fod yn gymwys i'w dderbyn.

20. Gofynnodd yr Aelodau a roddwyd unrhyw ystyriaeth i werthu fflatiau o fewn y cyfadeilad ar y **farchnad agored** debyg i'r model McCarthy & Stone. Dywedodd staff Linc Cymru wrth yr Aelodau, er bod model o'r fath wedi ei ystyried, ni ystyriwyd hyn yn economaidd ymarferol oherwydd y diffyg diddordeb ar y farchnad yn y lleoliad penodol hwnnw.
21. Rhoddwyd terfyn ar ddatblygu **cyfleusterau gofal ychwanegol** newydd o'r natur hwn gan Linc Cymru gan nad yw'r grant tai cymdeithasol bellach ar gael. Dywedodd staff Linc Cymru wrth yr Aelodau pe bai rhagor o grantiau ar gael, byddai rhagor o gyfleusterau o'r math hyn yn ddichonadwy a byddent yn cael eu datblygu gan y sefydliad.

Linc Cymru

22. **Cymdeithas dai ddielw** yw Linc Cymru sy'n arbenigo yn y sectorau tai fforddiadwy, gofal cymdeithasol ac iechyd yng Nghymru.
23. Linc Care yw un o ddau brif faes gwaith Linc Cymru (Linc Homes yw'r llall). Mae Linc Cymru'n darparu **gwasanaethau byw'n annibynnol, gofal nyrsio, tai â chymorth a thai gwarchod**. Mae gan Linc Cymru saith cynllun byw'n annibynnol ar draws Caerdydd, Casnewydd a Blaenau Gwent a thros 330 o fflatiau mewn rheolaeth. Mae gan Linc Care un cartref nyrsio a chynlluniau i ddatblygu dau gyfleuster arall o'r math hyn yn Ne Cymru.
24. Fel sefydliad dielw, mynegodd Linc Cymru'r farn y byddai **llais cryfach i'r sector dielw** – i'w glywed gan Lywodraeth Cymru – yn gwella'r ddarpariaeth o wasanaethau o'r math hyn i bobl hŷn yng Nghymru. Teimlwyd hefyd y byddai llwyfan lle gallent ddod ynghyd, o gymorth i rannu'r arferion gorau yn y maes hwn.